

Japonya ve Güney Kore'de İslam ve Müslüman Azınlıklar

Fauziah Fathil*

Japonya'da İslam ve Müslümanlar hakkında pek fazla şey bilinmiyor, Güney Kore'deki İslam ve Müslümanlar hakkında ise bilinenlerin sayısı daha az. Bu durum yakındaki Çin ile tezat teşkil ediyor. Çin'de Müslümanlar azınlık durumunda olmasına rağmen bu ülke ya Müslüman dünyadan veya gayri müslim dünyadan bilim adamlarını geniş ölçüde cezbetmiş. Bu çelişkinin sebebi açıktır. Oldukça büyük bir Müslüman nüfusa sahip olan Çin'den farklı olarak hem Japonya'da hem de Güney Kore'de Müslüman toplulukları aşırı derecede küçüktür. Bu makale bu iki ülkede İslam'ın yayılıp genişlemesi hakkındaki bilgi eksikliğini bir nebze olsun gidermeyi amaçlıyor. İnşallah bu konu hakkında başka araştırmalar da yapılır ve böylece Japonya ve Güney Kore'deki Müslüman kardeşlerimiz hakkında daha fazla bilgi sahibi oluruz. Makalede evvela İslam'ın gelişini, İslamlaşma sürecinin hangi yollarla gerçekleştiğini ve Japonya ve Güney Kore'de Müslüman topluluklarının tesis edilmesini analiz edeceğiz. Daha sonra İslam'ın her iki ülkede yayılışına katkıda bulunan faktörlere, sırasıyla bu ülkelerdeki Müslüman da'i ve Müslüman teşkilatların rolüne, Müslüman ülkelerle artan ekonomik ilişkilere vs. dikkatimizi vereceğiz. Tartışılması aynı derecede önemli olan başka bir konu da İslam'ın ve İslam davetinin Japonya ve Güney Kore'de yayılmasının kolaylaşmasında deniz aşırı Müslümanların, yabancı Müslüman hükümetlerin ve uluslararası

İslami teşkilatların katkısıdır. Bundan sonra davet bareketinin karşılaştığı güçlükler ve problemleri inceleyerek Müslüman nüfusun sayısının azlığına ve bu ülkelerde İslam'ın yavaş ilerlemesine ışık tutacağız. Nibayet İslam davasının başarı şansını değerlendireceğiz ve Japon ve Güney Kore hükümetlerinin her iki ülkedeki İslam'a ve Müslüman nüfusa yönelik tepkilerini ele alacağız.

Giriş

Dünyanın en doğusundaki ülke olması, Japonya'nın sahip olduğu ekonomik gelişme ile bilim ve teknolojide sağladığı dikkate değer ilerlemenin başkaları tarafından geniş ölçüde tanınmasına mani olmuyor. Lakin aynı şey Japonya'da İslam'ın durumu için söylenebilir. İslam'ın Japonya'daki geçmişi hakkında pek az şey biliniyor ve bunun da ötesinde az miktardaki mevcut bilgiler de ya dağınık halde ya da yetersiz.

Güncel istatistiklere göre Japonya'nın nüfusu 126 milyon 21 bin 988'dir (Temmuz 2017).¹ Bu nüfusun içinde Japonya'da Müslüman topluluğunun tam oranı çeşitli sebeplerden dolayı belirsiz. Bir kere Japonya'da hükümet ülkedeki Müslümanların sayısına dair hiçbir kayıt veya istatistik tutmuyor. Başka ülkelere farklı olarak din önemli bir demografik faktör olarak görülüyor. Din bireyin tercihinin ve inanç hürriyetinin bir unsuru olarak değerlendiriliyor. Hiçbir araştırma yapılmamış, hiç kimse devlet kurumlarıyla bağlantıya geçerken dini inancını açıklamak zorunda kalmamış. Bu yüzden bilinen toplam Müslüman sayısı Japonya toplam nüfusunun 70 bininden 250 binine kadar bir aralıkta geziniyor. Bununla birlikte Müslüman nüfusla ilgili hesaplamaların büyük çoğunluğuna göre Müslüman nüfus, hem etnik Japon Müslümanlar hem de ülkede ikamet eden yabancı Müslümanlar dahil 100 bin civarında görünüyor. Fakat etnik veya yerli Japon Müslümanların sayısı hakkında kesin veya güvenilir veri

(*) Doç. Dr., Malezya İslam Üniversitesi Tarih ve Medeniyet Bölümü.

(**) İngilizceden Çeviren: Ömer Faruk Bürpınar

(1) <http://www.worldometers.info/world-population/japan-population/>. 1 Ağustos 2017.

yok. Tahminlere göre bin ila 10 bin arasında değişiyor. Bir görüşe göre Japonya'daki Müslümanların yüzde 90'ı yabancı uyruklu ve sadece yaklaşık yüzde 10'u yerli, fakat bu da bir varsayımdan öteye geçmiyor.

Çeşitli tahminlere göre Müslüman azınlık Japonya'nın en az 120 milyonluk ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 0.08'i gibi aşırı derecede küçük bir rakama tekabül ediyor. Takipçilerinin oranı sırasıyla yüzde 83.9 ve yüzde 71.4 olan Şintoizm ve Budizm ile karşılaştırıldığında (Japonya'da birçok kişi hem Şintoizm hem de Budizm inancına bağlıdır) İslam, toplam takipçi sayısı Hıristiyanlıktan bile daha az olan bir azınlık dindir (Japonya toplam nüfusunun tahminen yüzde 2'si Hıristiyanlığı benimsiyor).² Şunu da ifade etmek gerekir ki Bangladeş, Pakistan, Türkiye ve Endonezya gibi ülkelerden gelen yabancı Müslümanlar, Japonya'da Müslümanların çoğunluğunu oluştururken etnik Japon Müslümanlar azınlığı oluşturuyor. Özellikle 1980'ler ve 1990'larda Japonya'ya göç eden bu yabancı Müslümanlar çoğunlukla fabrika ve inşaat işçileri, işadamları ve öğrencilerden oluşuyor ve en çok Hiroşima, Kyoto, Nagoya, Osaka ve Tokyo gibi büyük kent merkezlerinde yaşıyorlar.

Japonya'da olduğu gibi Güney Kore de özellikle mükemmel ekonomik büyümesiyle dikkat çekiyor, fakat kendi halkının benimsediği ve İslam'ın da içinde bulunduğu azınlık dinleri hakkında pek bir şey bilinmiyor. Benzer bir şekilde ülkedeki Müslümanlar hakkındaki bilgiler tıpkı Japonya'da olduğu gibi değişkenlik arz ediyor. Güney Kore'deki Müslümanların sayısı çeşitli tahminlere göre 50 milyon 721 bin 64'lük toplam nüfusun (Temmuz 2017) 100 bin ila 250 bin kadarına tekabül ediyor.³ Bununla birlikte çoğu tahmine göre Güney Kore'deki Müslüman nüfus 120 bin ila 130 bin arasında. Toplam Müslüman nüfusun içinde yerli Güney Korelilerin sayısı bazı kaynaklara göre 30 bin ila 45 bin kadar. Geri kalanlar ise Pakistan, Bangladeş, İran, Irak, Suudi Arabistan, Malezya, Endo-

nezya ve diğer Müslüman ülkelerden gelen Müslümanlar. Bunlar 1990'lar ve 2000'lerde ülkeye göç eden işçiler ya da öğrenciler. Fakat yerli Şintoizm ve Budizm inancının baskın olduğu Japonya'dan farklı olarak Budizm takipçileri Güney Kore toplam nüfusunun sadece yüzde 23.2'sini teşkil ediyor, geri kalan yüzde 26.3 ise Hıristiyanlığı benimsemiş. Ateistler ya da özgür düşünceli olanlar ya da başka inanç mensupları ise yüzde 1 civarında.⁴ Bu durumda Güney Kore'deki Müslüman topluluk, Güney Kore genel nüfusunun yaklaşık yüzde 0.25'ini (çoğu tahmine göre) oluşturan bir azınlıktır. Güney Kore'deki Müslümanlar, Japonya'daki Müslüman kardeşlerinden farklı olarak özellikle başkent Seul bölgesi olmak üzere ağırlıklı olarak kent merkezlerinde toplanmış vaziyette.

Japonya'ya İslam'ın Gelişi

Asya ve Afrika, hatta Avrupa'daki birçok başka ülkeyle karşılaştırıldığında Japonya'da İslam'ın varlığı çok yakın bir dönemde, en az yüz yıl önce teşekkül etmiştir. On dokuzuncu yüzyılın son yıllarında Osmanlı Türklerinin bu ülkeye ilgisinin artmasının ardından ülke İslam ile tanışmıştır. Fakat bu sadece bir görüştür. Japonya halkının İslam ile ilk karşılaşması hakkında birçok başka teori de var. Japonya'daki Müslümanların gerçek sayısı hakkındaki belirsizlik bu konuda da kendini gösteriyor. Elde bir kayıt olmayınca İslam'ın ülkeye ilk girdiği süreçte neler yaşandığına dair gerçek bir bilgi edinmek de mümkün olmuyor.

1868 (Japonya'da Meiji döneminin başlangıç yılı) öncesi döneme gelince; bu dönemde İslam ile Japonya arasında herhangi bir temas olduğuna dair tarihi bir ize rastlanmıyor. Fakat buna rağmen ülkenin yabancılara kapılarını açtığı dönemde, yani on

(2) <http://www.religionfacts.com/japan>. 1 Ağustos 2017.

(3) <http://www.worldometers.info/world-population/south-korea-population/>. 1 Ağustos 2017.

(4) Başka bir tahmine göre Budistler yüzde 20, Katolik ve Protestanlar sırasıyla yüzde 20, diğer inançlar yüzde 1. Geri kalanları ise ateistler ve özgür düşünceli olanlar oluşturuyor.

dokuzuncu yüzyıl ortalarında Müslümanların Nagazaki'ye gelişinin ardından bazı tek tük temasların olduğuna dair de bir iddia var. Bununla birlikte bazı iddialar ise Meiji dönemindeki (1868-1912) olaylara işaret ediyor. 1853'de ülkenin dışı açılmasının ardından Batılı tüccarlar ticaret amacıyla Japonya'ya gelmeye başladı ve İslam'ın işte bu vesileyle ülkeye ulaşmış olduğu söyleniyor. Yabancı tüccarlar Yokohama, Nagazaki, Kobe, Osaka ve Niigata gibi Japon liman kentlerine yerleşirken Batı bilgisi de Japonya'ya sızmaya başladı. 1870'lerin sonlarında Japonya kendilerine ulaşan Batılı kitaplar aracılığıyla İslam'ı ve Peygamber Hazreti Muhammed'in -salallahu aleyhi ve sellem- hayatını öğrenmeye başladı. Bununla birlikte bu aşamada İslam hakkında ciddi bir araştırma yapılmış değil. Yerliler İslam'ı ya dünya kültürleri tarihinin ya da Batı dini düşüncesinin bir parçası olarak görüyordu. O dönemde Tokyo, Yokohama ve Kobe'de Hintli birkaç Müslüman tüccarın yaşadığına, bunların Japonya'da ilk küçük Müslüman azınlığı oluşturduğuna ve Japon halkının bunlar aracılığıyla İslam ile tanıştığına dair de bir iddia var. Bir de Japonlarla ilk temas kuran Müslümanların İngiliz ve Hollanda gemilerinde çalışan Malay denizciler olduğuna dair de bir görüş ortaya atılmış. O dönemde Malay devletlerinin ve Endonezya ya da Doğu Hindistan'ın İngiliz ve Hollanda idaresi altında olduğu göz önüne alındığında bu ihtimal mantıklı görünse de bu görüşü destekleyecek hiçbir delil yok.

Bazı eserler on dokuzuncu yüzyılda meydana gelen olaylar üzerinde yoğunlaşırken Japonya ile Müslümanlar arasındaki ticari temasların M.S. 8. yüzyıl gibi daha erken bir dönemde gerçekleştiğine dair de bir görüş var. Söz konusu temaslar Ortadoğu, Orta Asya ve Doğu Asya'yı birbirine bağlayan meşhur İpek Yolu aracılığıyla gerçekleşmiş. Bu görüş, dayanağını MS 724-749 tarihleri arasında Japonya'yı yöneten İmparator Şomu'ya ait İran ve Ortadoğu'dan çıkan bir dizi objenin varlığından alıyor. Bu objelerin

ele geçirilmesinden ayrı olarak İpek Yolu'nun Japon Heian döneminin son zamanlarında (MS 794-1185) ve Kamakura döneminde (1185-1333) benimsenen Japon Budizmi'nin İslam'dan etkilenmesinin de yolunu açtığı savunuluyor.⁵ Bu görüşün doğruluğunu ispat etmek zor olsa da Japonya'da dini reformun gerçekleştiği bu dönemler, ilginç bir şekilde, Abbasi Halifeliği ile Uzak Doğu arasındaki İpek Yolu vasıtasıyla ticari ilişkilerin zirve yaptığı bir zamana tekabül ediyor.⁶

İslam ticaret dışında ayrıca Müslüman ülkelerle kurulan diplomatik ilişkiler aracılığıyla da Japonya'ya gelmişti. Belgelerle ortaya konulan ilk önemli temas on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Japonya ile Osmanlı hilafeti arasında diplomatik ilişkilerin tesis edilmesinden sonra gerçekleşti. O dönemde sömürge idaresinden bağımsız ve özgür iki Asya ülkesi olarak hem Japonya hem de Osmanlı, artan Batı baskısı altındaydı. Sonuç olarak iki ülke karşılıklı resmi ziyaretlere başladı. 1890'da Japonya'ya gönderilen bir Türk heyetinin ülkesine dönerken yaşadığı talihsizliğe rağmen⁷ İslam'ın Doğu Asya ülkesindeki geleceği açısından çok olumlu sonuçlar elde edildi.

Burada en dikkate değer şey Japonya hükümetinin ve halkının özel olarak Osmanlı Türkiyesi'ndeki Müslümanlara, genel olarak ise Müslüman Türklere karşı duyduğu sempattir. Japon hükümeti söz konusu trajik olayın kurbanlarını anmak için bir anıt inşa etmekle kalmadı, aynı zamanda son araştırmalarda ortaya çıkan bilgilere göre birkaç Japon da Japonya'da toplanan hediyeleri Osmanlı yetkililerine sunmak üzere İstanbul'a gitti ve bunlar İslam'ı kabul edip kendi vatandaşları-

- (5) Eski Budizm ile karşılaştırıldığında İslam'daki cehennem ve cennet kavramlarına benzer yeni mefhumlar gündeme geliyor.
- (6) Siddiqi, Muhammad Abdur Rahman (2008), *İslam Shines in Japan: Perspectives and Prospects (İslam Japonya'da Işık Saçıyor: Perspektifler ve Beklentiler)*, Kuala Lumpur: A. S. Nordeen, s. ix.
- (7) Japon Prensi Akihito Komatsu'nun İstanbul'u ziyaret etmesinin ardından birkaç yıl sonra, 1890'da Sultan II. Abdülhamid Han (1876-1909 devri) teşekkür etmek amacıyla Japonya'ya Amiral Osman Paşa komutasında altı yüzdenden fazla subay ve askeri taşıyan "Ertuğrul" adlı bir firkateyn gönderdi. Firkateyn Wakayama bölgesi sahili boyunca ilerlerken fırtınaya yakalandı ve 540 kişi boğularak şehit oldu.

na da yaydılar. Yirminci yüzyıl başlarında, yani Bolşevik Devrimi'nden (1917) sonra Japonların Türk halkına yönelik sempatik tutumuna katkısı olan başka bir önemli gelişme daha vardı. Bolşevik Devrimi'ni müteakip yeni Rus rejiminin sosyalist ideolojisiyle birlikte Orta Asya'daki Rus yayılcılığı birçok Müslüman Türk'ü yurtlarını terkedip Japonya'ya göç etmeye zorlamıştı. Japonya hükümeti içlerinde Türkmen, Özbek, Tacik, Kırgız ve Kazakların da bulunduğu birkaç yüz Türk'e sığınma hakkı verdi. Buradaki Japon politikasında belirleyici olan tek unsur Türklere karşı duyulan katıksız sempati değildi, çünkü Japonlar eski düşmanları Rusya'ya karşı Türkleri potansiyel bir müttefik olarak da görüyordu. Sonuç olarak önemli bir Müslüman topluluk oluştu ve İslam Japonya'da yayılmaya başladı. Japonya'da Türklere başka ülkeye gelip yerleşen bir de Mısırlılar vardı. Göç sebebi hayatta kalmak olan Türklere farklı olarak Mısırlılar -ki bunlar çoğunlukla askeri görevlilerdi- Rus-Japon savaşı (1904-05) sırasında Japonların kazandığı zaferden etkilendikleri için Japon İmparatorluk Ordusu'nda gönüllü olarak görev almışlardı. Bunların bir kısmı sonradan Mısır'a döndü, fakat diğerleri kaldı ve Japon kadınlarla evlendiler.

Şunu da ifade etmek gerekir ki İslam'ın Japonya'ya gelişi yalnızca dış etki ya da faktörlerin belirleyici olduğu tek yönlü bir süreç değildi. Japon halkı da bu dini araştırmak için ciddi bir çaba içine girmişti. Fakat bu çabalar sadece daha sonraki bir döneme, yani İkinci Dünya Savaşı dönemine mahsus değil, aynı zamanda özel stratejik bir gündem çerçevesindeydi. 1941'de Japon imparatorluğunun kurulmasıyla Japonya askeri hükümeti İslam hakkında gerekli bilgileri toplamak için bir araştırma başlattı. Böylece Çin ve Güneydoğu Asya'daki Müslüman toplulukları üzerinde daha etkili bir yönetim sergileyebilecekti. Böylece resmi teşkilatlar ve araştırma merkezleri kuruldu ve İslam ve Müslüman alemi hakkında yüzden fazla kitap ve dergi neşredildi. Bu faaliyetlerin amacı İslam'ı yay-

mak değil, sadece işgal altındaki bölgelerde Japon yönetiminin idaresini kolaylaştırmaktı. Hükümet denetimindeki bu teşkilatlardan başka bir de hükümet dışı dernekler vardı. Bu dernekler Batı sömürge idaresi altında yaşayan Müslümanların akıbeti hakkında endişe duyulan bir dönemde kurulmuştu.⁸ Dünyanın başka bölgelerindeki Müslümanlarla aynı Batı karşıtı duyguları paylaşan Japon aydınları Müslüman ülkelerdeki aydınlarla akademik ilişkiler tesis ederek fikir alışverişinde bulundular ve karşılıklı ziyaretler düzenlediler.⁹ Ancak bu teşkilatların ve merkezlerin çoğunun temeli Batı karşıtlığı esasına dayandığı için 1945'de savaşın sona ermesi ve Japonların Müttefik Devletler'e yenilmesiyle bu teşkilatlar çabucak ortadan kalktı. Bunlardan geriye kalanlar ise müttefiklerin Japonya'yı işgali sırasında (1945-52) Müttefik Devletler Başkomutanı tarafından ya dağıtıldı ya da yasaklandı. Çünkü müttefiklere göre bu teşkilatlar Japon askeri eylemlerinin unsurları olarak görülüyordu. 1952'de işgal yönetiminin sona ermesiyle yabancı denetim engeli ortada kalkınca Japonya'da birkaç Müslüman teşkilat ortaya çıktı, bunlardan bazıları davet faaliyetlerinde çok aktifti.

1970'lerde Japonya'nın İslamiyet'e saygısı arttı ve bunun sonucunda Japonya'da Müslüman olan Japonların sayısı yükseldi. "İslami Patlama" adı verilen bu eğilim 1973'de patlak veren "Petrol Krizi"nden sonra vuku buldu. Petrolün ve petrol üreten Arap ülkelerinin Japonya için önemi fark edildi ve böylece İslam'a ve İslam alemine propaganda imkanı verildi. İnsanlar İslam'ı daha fazla öğrenince birçok Japon din değiştirip İslam'ı seçti. Bunların aralarında gerçekten Müslüman olanlar vardı, ama bu dine hayranlık duymadan ya da o dönemin modasına ayak uydurmak için Müslüman olanlar da vardı. "Petrol Krizi"nin sona ermesiyle bu Müslü-

(8) Bu teşkilatlardan biri de 1930'da kurulan *Greater Japan Muslim League (Dai Nihon Kaikyō Kyōka)* (Büyük Japon Müslüman Birliği) idi. Bu Japonya'da kurulan ilk resmi Müslüman teşkilatıydı.
(9) Bunlardan bazıları *Ajia Gikai Cemiyeti* gibi milliyetçi teşkilatları. Bunlar Batı sömürgeciliğine karşı Japonlar ile Müslümanlar arasında işbirliği çağrısında bulunuyorlardı.

man olmuş gibi görünen samimiysizler dinlerini bırakıp başka bir dine geçti.¹⁰ 1980'lerde Japonya'da İslam'ın kabul edildiğine dair daha olumlu işaretler görüldü. Bunun ardından Pakistan, Bangladeş, İran, Endonezya ve Malezya'dan Asyalı işçiler Japonya'daki iş açığını değerlendirmek amacıyla bu ülkeye göç etti. 1990'lara kadar ilk önce çoğunlukla küçük işyerlerinde ya da fabrikalarda çalışan bu işçilerin bir kısmı Japon kadınlarla evlenerek Japonya'da yasal oturma hakkı elde etmeyi başardı. 1990'larda Müslüman ülkelerden gelen birçok öğrenci Japon yükseköğretim kurumlarına ve üniversitelerine kayıt yaptırdı, bunlardan bazıları da Japonya'da iş bularak mezuniyetten sonra ülkede kaldı.

Güney Kore'ye İslam'ın Gelişi

İslam ile Japonya arasındaki sağlam temas en az yüz yıl önce, yani Japonlar ile Osmanlılar arasındaki diplomatik ilişkilerin ardından başladıysa da Güney Kore'nin İslam ile yaşadığı asıl deneyim daha geç bir dönemin eseridir. Söz konusu temas en az elli yıl önce Kore Savaşı (1950-53) adı verilen ve Kore yarımadasında patlak veren savaş döneminde gerçekleşti. Fakat bu olaydan önce Korelilerin İslam'dan hiç haberdar olmadığını söylemek doğru olmaz. Kore yarımadasına İslam'ın ilk gelişi hakkında burada ifade edilmesi gereken birkaç görüş var. Koreliler ile Müslümanlar arasındaki ilk temasın MS yedinci yüzyılda ticaret vasıtasıyla gerçekleştiği söyleniyor. Bu görüşe göre Arap ve İranlı tüccarlar Ortadoğu'dan Çin'e seyahat etmiş ve daha sonra Kore'deki eski Silla krallığı (MS 668-936) ile temas kurmuşlardı. Fakat başka bir görüşe göre iki yüzyıl sonrasına, yani MS dokuzuncu yüzyıla kadar Silla ile gerçek bir temas kurulmuş değil. Başka bir görüşe göre ise İslam ile hem Japonya hem de Güney Kore arasındaki ilk temasların ortak yanının ticaret faktörü olduğu sonucu çıkarılabilir. MS 879'da Çin'de Huang-ch'ao İsyanı patlak verince Müslüman tüccarlar kendi canlarını kurtarmak için de Kore'ye göç etmiş, böylece

doğrudan temas sağlanmış ve Koreliler İslam ile tanışmış olabilir.¹¹ Japonya'daki İslam'da olduğu gibi bu ilk temasların yerel halk üzerindeki etkisini değerlendirmek zor. İlk dönemde Kore'de yaşayan Müslüman toplulukları hakkında kayıtların olmaması göz önüne alındığında İslam'ın etkisinin asgari seviyede olduğu söylenebilir. İlk Arapların ya da İranlıların kalabalıklar halinde Kore'ye kalıcı olarak yerleştiğini ya da bu dönemde İslam'ı yaymak için gayret ettiklerini öne sürmek için elde somut bir delil yok.

Güney Kore'de İslam'ın geleceği açısından daha olumlu gelişmeler yirminci yüzyılda Müslüman Türklerin İslam'ı tebliğ sürecinin en ön cephesine geçmesiyle gerçekleşti. Birleşmiş Milletler, Kore Savaşı sırasında Kore Cumhuriyeti'ne (Güney Kore) 16 farklı ülkeden askeri birlikler ve başka yardımlar gönderdi. Bu kapsamda gönderilen Türk ordusu da davet faaliyetleri çerçevesinde bazı yerli Korelilerin İslam'ı seçmesine vesile oldu. Güney Kore'de ilk cami aslında Türk ordusunun ülkedeki varlığı sırasında inşa edildi. O zamandan bu yana Müslüman nüfus durmadan artıyor. Türk askerleri Güney Kore'den ayrıldıktan sonra İslam ülkede kalıp buraya yerleşmeyi tercih eden Türk askerleri vasıtasıyla yayılmaya devam etti.¹² Fakat bunun Türkler ile Koreliler arasındaki ilk temas olduğunu sanmak yanlış olur. Daha önce Orta Asyalı bazı Türk Müslümanlar, özellikle de Uygur uyruklu olanların Koryo hanedanlığı (MS 1270-1368) sırasında Kore'ye geldiği söyleniyor. Bunlardan bazıları daimi olarak bölgeye yerleşti ve yarımada kendi Müslüman topluluklarını oluşturdu.

(10) Çok enteresan bir şekilde Meiji döneminde ülkenin ilk modernizasyonu sırasında Japonlar yine aynı eğilimi sergiledi. O dönemde hükümet ve halk her şeye Batı gözüyle bakıyordu ve Meiji liderleri ilerleme adına bütün Japon halkının Hıristiyanlığa geçmesini teklif etmişti.

(11) Huang-ch'ao İsyanı Çin'de yabancı karşıtı bir hareketti. Başta Kanton'da olmak üzere ülkede Arap, Yahudi, Hıristiyanların da aralarında bulunduğu binlerce yabancı öldürüldü. Hee-Soo Lee (1997), *The Advent of Islam in Korea: A Historical Account (Kore'ye İslam'ın Gelişi: Tarihi Bir Rapor)*, İstanbul: İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, s. 8.

(12) Ekim 1950'de 4 bin 500 Türk askeri bölgeye ulaştı, bazıları savaştan sonra BM barış faaliyetleri kapsamında "Barış Gücü" olarak birkaç yıl Güney Kore'de kalmaya devam etti. Bkz. Yoon Kyung Sun (1972), *Islam in Korea (Kore'de İslam)*, University Microfilms International (Microfilms Uluslararası Üniversitesi), s. 45-47.

Maalesef Joseon hanedanlığı sırasında yabancı kültürler aleyhinde yayınlanan bir kararnayla Müslümanlar yerli kültür ve gelenekleri benimseyerek en sonunda kendi kültür ve geleneklerini terk etti.¹³ Orta Asya'daki Rus yayılmacılığının ardından 1920'lerde önemli sayıda Türk ikinci kez Kore yarımadasına geldi. Bu Türklerin bir kısmı Rus idaresinden kurtulmak için Kore'ye kaçtı, bazıları ise daha doğuya giderek Japonya'ya ulaştı. Koreliler ile Müslüman Türkler arasındaki bu ilk temaslara rağmen Kore Savaşı patlak verene kadar İslam etkisinin o kadar güçlü hissedilmediği büyük ölçüde kabul ediliyor. Bu dönemde din yeniden tanındı ve Güney Kore'ye adım attı. Türklerle kurulan temaslardan ayrı yirminci yüzyılda meydana gelen kayda değer başka bir olay da Koreliler ile Müslümanların Mançurya'da karşılaşmasıdır. 1905-1928 döneminde Japon idaresi sırasında en az 1 milyon Korelinin ya siyasi ya da ekonomik sebeplerden dolayı Mançurya'ya göç ettiği tahmin ediliyor. Mançurya'da bazı Korelilerin yerli Müslümanlarla temas ederek İslam'ı seçtiği savunulmuşsa da kalıcı bir etkiden söz edilemez.¹⁴

Japonya'daki İslam sürecinde olduğu gibi 1970'lerde Ortadoğu'daki ekonomik patlama ve ayrıca Güney Kore ile Arap ya da Müslüman ülkeler arasında gelişen ticari ilişkiler daha fazla Güney Korelinin İslam'ı kabul etmesiyle sonuçlandı. Ülkedeki tabiriyle "Ortadoğu Patlamasını" fırsat bilen birçok Güney Koreli yabancı işçi olarak çalışmak üzere Ortadoğu'ya gitti. Arap ülkelerindeki yerli Müslümanlarla temaslarını geliştiren Güney Korelilerin bir kısmı İslam'ı seçti. Ayrıca 1990'lar ve 2000'lerde Pakistan, Bangladeş, İran, Irak, Malezya, Endonezya vs. gibi diğer Müslüman ülkelerden gelen Müslüman işçiler ve öğrencilerle birlikte Güney Kore'de İslam'ın yayılması ivme kazanmış oldu. Japonya'da olduğu gibi bu yabancı uyruklu Müslümanların bir kısmı Güney Kore'ye kalıcı olarak yerleşmeye karar verdiler ve böylece ülkede İslam'ın etkisi ve Müslümanların sayısı istikrarlı bir şekilde arttı.

Japonya ve Güney Kore'de İslam'ın Yayılması

Bu ülkelerde İslam'ın yayılışında yabancı Müslüman tebliğcilerin ya da davetçilerin rolü kaçınılmazdır. Hindistan, Pakistan, Rusya, Mısır, Suudi Arabistan vs. gibi ülkelere gelen davetçiler İslami konferanslar verdi ve yerli Japon ve Güney Korelileri İslam'a davet etti. Bunların niyeti açıktı: İslam'ı yaymak ve davet vazifesini yerine getirmek. Japonya'da yabancı Müslüman davetçilerin yürüttüğü davet faaliyetleri Rus-Japon Savaşı (1904-05) sona erdikten sonra başladı. Bu dönemde Japonların İslam'a ilgi gösterdiği haberleri yayılıyordu. İlk davetçiler arasında Hindistan'dan Sur Faraz Hussein ve Muhammad Barakatullah ve Rusya'dan Abdürreşid İbrahim sayılabilir. 1930lar ve 1970'lerde gelen sonraki grup içinde Orta Asya'dan Türk vaiz Abdülhayy Kurban Ali, Hindistan'dan Alimullah Siddıki, Pakistan'dan Mısır El Ezher Üniversitesi'nden Şeyh Abdullah Togai ve Pakistan'dan Abdürreşid Arşad ve Sayid Cemil sayılabilir. Davetçiler insanları İslam'a davet etmekten başka bir de İslam'ın mesajını yaymak amacıyla dergi gibi İslami okuma materyalleri de neşrediyorlardı. İlk İslami dergilerden biri Muhammad Barakatullah tarafından üç yıl süreyle (1910-1913) neşredilen '*Islamic Fraternity*' (İslam Kardeşliği), diğeri ise Abdülhayy Kurban Ali tarafından Tatarca ya da Türkçe neşredilen '*Yapan Makbbari*' idi.¹⁵ Bunlar başkent Tokyo'daki başta olmak üzere Japonya'da ilk camilerin yapılmasına da katkıda bulundular, Japon hükümetiyle olumlu temaslar kurdular, yerli ve uluslararası Müslüman topluluklardan bağış toplamayı da başardılar.

(13) MS 1427'de Joseon hükümdarı tarafından çıkarılan kraliyet kararnamesiyle İslami dini ibadetler, geleneksel kıyafetlerin ve sanıkların giyilmesi yasaklandı.

(14) MS 1900 dolaylarında Mançurya'daki yerli Müslümanların sayısı bir görüşe göre birkaç yüz bindi. Japonya'nın Kore'yi işgali sırasında birçok Koreli siyasi mülteci olarak Mançurya'ya kaçtı. Yoon Kyung Sun (1972), *Islam in Korea*, Michigan: University Microfilms International (Microfilms Uluslararası Üniversitesi), s. 34, 37-38.

(15) Salih Mahdi Samarrai (2009), "Islam in Japan: History, Spread and Institutions in the Country (Japonya'da İslam: Tarihi, Yayılışı ve Ülkedeki Kurumlar) başlıklı makale, Tokyo, s. 3-9 <http://islam-center.or.jp>, 20 Mart 2011.

Güney Kore'de de aynı senaryo gelişti. İslam'ın yayılışının ilk safhasında yabancı Müslüman ülkelerden gelen davetçiler ülkedeki davet sürecine geniş ölçüde katıldılar. En dikkate değer olanları Kore Savaşı sırasında Türk ordusuna atanan İmam Abdülgafur Karaismailoğlu, İmam Zübeyir Koç ve İmam Abdurrahman, 1960'larda Pakistan'dan gelen El Fethil Mevlana Seyid Muhammed Cemil ve Dr. Muhammed İlyas idi. Diğer davetçiler arasında 1970'lerde Güney Kore'ye gelen Libyalı Muhibul Hak ve Fazlul Kadir Siddiki sayılabilir.

Yabancı Müslüman davetçilere ilaveten yerli Müslüman davetçilere de teşekkür edilmelidir. Bunların çabaları olmasaydı yukarıda bahsettiğimiz yabancı davetçiler Japonya ve Güney Kore'de İslam'ı yayma konusunda büyük zorluklar yaşayabilirdi. İslam'ı Japonlara ve Güney Korelilere yaymaya kendini adanmış yerli Müslüman davetçiler davet faaliyetlerine etkin bir şekilde katılarak İslami konuşmalar yaptılar, seminerler verdiler ve Müslüman teşkilatlar ve cemiyetler kurarak Müslüman topluluk için çeşitli faaliyetler düzenlediler. Bu çalışmalara katılan meşhur Japon Müslümanlar arasında Mustafa Komura, Umar Mita, Umar Yamaoka, Abdul-Muneer Watanabe, Sadiq Imaizumi ve Umar Yuki-ba sayılabilir.¹⁶ Güney Kore'de Türk imam Abdülgafur Karaismailoğlu'ndan ilham alan Muhammad Yoon Doo-Young, Umar Kim Jin-kyu ve Abdullah Kim Yu-do Güney Korelilere İslam'ı vaaz etme işini üstlendiler. Dikkate değer diğer Güney Koreli Müslüman davetçiler arasında Kim Myung Hwan ve Abdullah Jun Deuk Lin sayılabilir.

Japonya ve Güney Kore'de çeşitli Müslüman teşkilatların ve cemiyetlerin varlığı da İslam davetini kolaylaştırdı. Yerel yetkililerin de onayını alan bu teşkilatlar açıkça ve alenen davet faaliyetlerini yürütüyorlar. Bunlardan bir kısmı denizaşırı Müslüman davetçiler ya da ilim adamları tarafından ve bazıları ise yerli Müslüman liderler tarafından kuruldu. En meşhur teşkilatlar Japonya'da *Japan Mus-*

*lim Association (Japonya Müslüman Derneği)*¹⁷ ve *Islamic Center Japan (ICJ)* (Japonya İslam Merkezi)¹⁸, Güney Kore'de ise *Korea Muslim Federation*'dir (KMF) (Kore Müslüman Federasyonu)¹⁹. Bunların merkezi sırasıyla başkent Tokyo ve Seul'dedir. Bu teşkilatların esas davet faaliyetleri Kur'an-ı Kerim'in meali, İslami okuma materyallerinin neşredilmesi, gayri müslimler için düzenli olarak İslami seminer ve konferansların düzenlenmesi, Arapça ders verilmesi, *halaqah (halka)* denilen etkinliklerin düzenlenmesi, Müslüman çocuklara İslam eğitimi verilmesi, Müslüman liderler için eğitim programı düzenlenmesi ve öğrencilerin İslam hakkında daha fazla araştırma yapmak üzere Müslüman ülkelere gönderilmesidir. Bu teşkilatlar aynı zamanda camilerin yaptırılmasında ve İslami okullar ve enstitüler kurulmasında Müslüman hükümetlerden ve kuruluşlardan bağış toplanması için bir araçtır. Bilhassa KMF özellikle Müslüman ülkelerde çalışan Güney Korelilere kadar uzanan faaliyetlere imza attı. KMF bu gayeyle Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde (1978), Kuveyt (1979) ve Endonezya'da (1982) Güney Korelilere düzenli İslami konferans ve eğitim veren şubeler ve İslam merkezleri açtı. Sonuç olarak bu ülkelerdeki binlerce Güney Koreli işçi İslam'ı kabul etti. Önde gelen Müslüman teşkilatlardan ayrı bir de yerel üniversitelerde okuyan Müslüman öğrencilerin kurduğu başka etkin Müslüman cemiyetler²⁰ ve daha küçük bölgesel cemiyetler de vardır.

(16) Diğer önde gelen Japon davetçiler arasında Prof. Abdul-Kareem Saito, Dr. Umar Kawabata, Zakariya Nakayama, Ali Mori ve Amin Yamamoto sayılabilir.

(17) Dernek 1953'de kuruldu. Japonya'da kurulan ilk Müslüman teşkilattir.

(18) Japon İslam Merkezi 1975'de kuruldu ve Japonya'da İslam davetinin öncüsüdür.

(19) Eskiden Kore İslam Cemiyeti olarak bilinen KMF 1965'de İslami bir davet teşkilatı olarak kuruldu ve 1967'de resmen tescillendi. Davet faaliyetlerinden ayrı Kore Müslüman Öğrenciler Derneği (Korean Muslim Students Association) ve Kore İslam Kültürü Enstitüsü'nü (Korea Institute for Islamic Culture) de denetliyor.

(20) Güney Kore'deki etkin dernekler arasında Korean Muslim Students Association (Kore Müslüman Öğrenciler Derneği), Muslim Students Association of Hankuk University of Foreign Studies (Hankuk Üniversitesi Müslüman Öğrenciler Derneği) ve Muslim Students Association of Myongji University (Myongji Üniversitesi Müslüman Öğrenciler Derneği) sayılabilir. Son iki dernek ve faaliyetleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Yoon Kyung Sun (1972), s. 103-114.

Aynı derecede vurgulanması gereken bir husus da çeşitli yabancı Müslüman hükümetlerin, uluslararası İslami teşkilatların ve denizaşırı İslami bireylerin, Japonya ve Güney Kore'deki İslam davasına sundukları katkılardır. Malezya, Suudi Arabistan, İran, Endonezya, Mısır ve Türkiye gibi Müslüman ülkelerin temsilcileri, uluslararası İslami kuruluşlar ve samimi Müslüman bireyler fon, İslami yayınlar, davet faaliyetleri için iş gücü, Güney Koreli Müslüman öğrencilere sponsorluk vs. gibi desteklerde bulunarak İslam'ın Japonya ve Güney Kore'de yayılmasını kolaylaştırdılar. Mesela 1974'de Suudi Arabistan hükümeti Japonya'da İslam'ı vaaz etmek için bir grup davetçi gönderdi. 1976'da Güney Kore'de yaptırılan yirminci yüzyılın ilk camisi Malezya ve diğer Müslüman hükümetlerin gönderdiği fonların bir sonucudur. 2008'de Suudi Arabistan hükümeti Güney Kore'de ilk İslami okulun kurulmasının önünü açan büyük bir fon desteğinde bulundu.²¹ Yabancı Müslüman hükümetler tarafından bağışlanan paralar ayrıca Japon ve Güney Koreli genç Müslümanların, Müslüman ülkelerdeki çeşitli kurumlarda İslam hakkında daha fazla araştırma yapmalarına destek sağlamak için de kullanılıyor. Uluslararası İslami kuruluşlar, mesela Cidde'deki İslam Kalkınma Bankası da Güney Kore'deki Seul Merkez Camii ve İslam Merkezi'nin büyütülmesine destek verdi. Güney Kore'de de yurtdışından birçok Müslüman hayırsever cami yaptırarak ülkedeki Müslümanların İslam'ı yaşamalarını ve davet faaliyetlerini icra etmelerini kolaylaştırdı.²²

Japonya ve Güney Kore'de İslam'ın yayılışı açısından yukarıdaki noktalar esas rol oynayan faktörlerdir. Bundan başka İslam'ın bu ülkelerdeki yerli halkın kalbine nasıl nüfuz edeceği konusunda daha ince bir yol daha var. Japonların ve Güney Korelilerin bir kısmı İslam'ı yaşayan Müslümanlarla kişisel temasları sonucunda İslam'ı kabul etti. Böyle bir temas yoluyla din değiştirenlerin çoğunluğu ilginç bir şekilde genç erkeklerden ve kadın-

lardan oluşuyor. Japonya'da birçok yerli kadın Pakistan, Bangladeş, İran ve Endonezya gibi ülkelere mensup yabancı Müslüman erkeklerle evlendi. Bu kadınları din değiştirip İslam'ı seçmeye sevkeden şeyin evlilik olduğu göz önüne alındığında bazıları bunların niyetlerinden şüphe duyabilir. Bu kadınların çoğu anlamlı bir din arayışında olduklarını ve Müslümanlarla tanışarak İslam'ın güzelliğini fark ettiklerini itiraf ediyorlar. Din değiştirdikten sonra bir insanın hayatı pek çok yönden değiştiğinden ayak uydurmakta zorluklar yaşanabildiği için bu gerekçe geçerliymiş gibi görünüyor. Yerli Müslüman mühtediler diğer Müslümanlar gibi sadece dini görevlerini icra etmekle kalmıyor, aynı zamanda giyim tarzlarını, yeme alışkanlıklarını da değiştirmek zorundalar. Hatta bazıları İslam'ı seçmeye karar verdiği için ailelerinden ve arkadaşlarından dışlanıyor.

İslam'ın Yayılmasında Zorluklar ve Problemler

309

Japonya ve Güney Kore'de Müslümanların az sayıda olmasının sebebi olarak bu ülkelerde İslam davetinin yavaş ilerlemesi gösteriliyor. Müslüman mühtedi sayısının yılda birkaç bin olduğu bazı başka ülkelerden farklı olarak Japonlar ve Güney Koreliler arasındaki yeni mühtedilerin sayısı düşük olup yılda en büyük ihtimalle yaklaşık birkaç yüzü geçmiyor.²³

Japonya ve Güney Kore'de İslam davetinin karşılaştığı zorluklara ve problemlere bakıldığında bazı faktörlerin üzerinde durulması gerekiyor. Evvela Japonya ve Güney Ko-

- (21) Söz konusu okul şu anda Prince Sultan Bin Abdul Aziz Elementary School (Prens Sultan Bin Abdul Aziz İlkokulu) olarak biliniyor. 2009'da açılan okul hem Müslüman hem de gayri müslim öğrencileri kabul ediyor. Suudi Arabistan destekli bu okul milli eğitim müfredatının yanı sıra Arapça ve İslami dersler de veriyor.
- (22) Bunlar arasında Busan'daki Fellagh Mescidi'ne destek olan Libya'lı Dr. Ali B. Fellagh ve Gwanju Mescidi'ne destek olan Abdul Aziz El-Reeys sayılabilir. Je Dae Sik (1985), *Gerakan Islam di Korea dan Indonesia pada Awal Abad ke Dua Puluh: Suatu Studi Historis*, Yogyakarta: Dua Dimensi, s. 123.
- (23) Japonya İslam Merkezi'ne kayıt yaptıran Japon mühtedilerin her yıl yaklaşık seksen ila yüz kişi olduğu kaydediliyor. Japonya'nın diğer yerlerindeki mühtedilerle birleştiğinde Japon Müslüman mühtedilerin sayısının her yıl birkaç yüz civarında olduğu söylenebilir.

re'de İslam'ın insanlar arasında yavaş ilerlemesi büyük ölçüde, insanların din kavramına olan ilgisizliğinden kaynaklanıyor. Şimdi bile çok sayıda Japon ve Güney Koreli İslam'ın ne olduğundan habersiz. İslam hakkında çok az şey biliyorlar ve bildiklerini de yarım yamalak bir şekilde ve yanlış biliyorlar. Bu bilgisizlik daha ziyade İslam'ı yanlış anlamalarından kaynaklanıyor. İslam'ı öğrenmeye karşı ilgileri olmadığı gibi Müslümanlarla kişisel temasları da yok. Müslüman grupların İslam'ı gayri müslimlere anlatmak için yürüttüğü faaliyetler sınırlı ve etkisiz. Ayrıca Müslüman *davetçiler* Japonca ve Koreceyi akıcı bir şekilde konuşuyorlar.

Japonya ve Güney Kore halkları arasında bugün İslam'ın yanlış anlaşılmasının temel sebebi basılı ve elektronik medya aracılığıyla iletilen hatalı ve çarpık bilgilerdir. En çok Batı'dan gelen bu çarpık bilgilerin amacı dünyadaki gayri müslimlerin zihinlerinde kötü bir İslam imajı çizmektir. Japonlar ve Güney Koreliler, Müslümanlarla doğrudan bir deneyim yaşamadıkları için bunların İslam'a ve Müslümanlara bakışı büyük ihtimalle medya aracılığıyla şekilleniyor. Bundan dolayı İslam'ın sert, hoşgörüsüz, özgürlükleri kısıtlayıcı olduğuna dair basmakalıp imajlar gelişmiş ülkelerde görülen sert doktrinleri ve tuhaf bir din algısını içeriyor. Bu da 1950'ler ve 1960'larda Japonya ve Güney Kore'de gayri müslimlerin bakışını şekillendirmiştir. Bugün de hala birçok Japon ve Güney Koreli bu bakış açısına sahiptir.²⁴ 11 Eylül saldırısı ve Batılı hükümetlerin terörizmle mücadele adı altında yürüttüğü politikalar maalesef bir bütün olarak İslam ve Müslümanlar hakkında bu olumsuz bakış açılarını yoğunlaştırdı. İslam terörizm propagandası yapan bir din olarak görülünce Müslümanlar da potansiyel teröristler olarak görülüyor. Müslümanların öncülük ettiği terörizm ya da saldırganlığa dair aralıksız servis edilen haberlerle birlikte bütün bu gelişmeler korkuya yol açıyor ve gayri müslimlerin kendileriyle İslam arasına mesafe koymalarıyla sonuçlanıyor. Mesela

Japonya'daki Müslüman topluluk içinde El Kaide ve diğer radikal İslami grupların varlık gösterdiğine dair güncel iddialar bu korkuyu arttırmış ve İslam ve Müslümanlara yönelik olumsuz tutumlar gelişmiştir. Bunun da ötesinde El Kaide'nin de aralarında bulunduğu bazı Müslüman grupların ABD'nin yakın müttefiki olduğu için Japonya'ya yönelik saldırı tehditleri ve başka birkaç ülkede meydana gelen çeşitli bombalı olaylar, İslam ve Müslümanlar hakkında istenmeyen algıların oluşmasına yol açtı. Japonlar ve Güney Koreliler İslam'a karşı bu tür olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları için sonuçta İslam'ı öğrenmeye de ilgi göstermiyorlar.

Ek olarak yerli Japonların ve Güney Korelilerin İslam'dan habersiz oluşları, söz konusu ülkelerdeki Müslüman toplulukla temaslarının olmamasına da bağlanabilir. Her iki ülkede Müslüman topluluğun büyük bir kısmını göçmen Müslüman işçiler oluşturduğu için bunlar Japonya'da Hiroşima, Kyoto, Nagoya, Osaka ve Tokyo, Güney Kore'de ise Seul, Gwangju, Busan ve Daegu gibi büyük kent merkezlerinde yoğun olarak toplanmış vaziyette. Kent merkezlerinde kaldıkları için söz konusu ülkelerin diğer yerlerinde yaşayan gayri müslimleri de kapsayacak şekilde davet programları ve etkinlikler düzenleyemiyorlar. Müslümanların azlığı da gayri müslimlere yönelik faaliyetlerin düzenlenmesini zorlaştırıyor, çünkü verimli programlar yapabilmek için büyük miktarda kaynak ve işgücüne ihtiyaç var. Üstelik Japon ya da Güney Koreli Müslümanlar ile gayri müslim olan vatandaşları arasındaki temaslar da kopuk. Aynı etnik kökene, arkaplana sahip oldukları ve aynı dili konuştukları halde yerli Müslümanların çoğu yabancı Müslüman yerleşimcilerin bulunduğu bölgelerde ve bunlara yakın yaşamayı tercih ediyor. Yerli ve yabancı Müslümanlar arasında kardeşlik duygusuyla ya da kolaylık olsun diye yapılan bu tercih gayri müslimlerin İslam'ı yabancı bir şey olarak algılamalarına

(24) Mesela Japon liselerinde bazı ders kitaplarında İslam, Arap çölünün sert ortamında şekillenmiş sert bir din olarak sunuluyor.

yol açıyor ve böylelikle bu dinden uzak duruyorlar.

Japonya ve Güney Kore'de İslam davetini zorlu kılan daha doğrudan bir etken de özellikle yerliler arasında Müslüman davetçilerin olmaması. Sonuç olarak kişisel temaslar aracılığıyla Pakistan, Bangladeş, Mısır vs. gibi ülkelerden bazı yabancı Müslümanların getirilmesi ve bunların camilerde davetçi ve imam olarak hizmet etmeleri ve davet faaliyetlerine katılmaları gerekiyor.

Farklı zeminlerden kaynaklanan iletişim problemi kaçınılmazdır, çünkü yabancı davetçilerin çoğu Japonca ya da Koreceyi akıcı konuşmuyor ya da bu dilleri sınırlı biliyor. Buna karşılık yabancı davetçiler ve imamlar Arapça, Urduca, Bengalce ve İngilizce konuşabiliyor. Sadece yerli dil konusunda yetersiz değiller, aynı zamanda yerli kültür ve geleneklerle de ilgileri yok. Üstelik bunlardan bazıları Müslümanların azınlıkta olduğu ülkelerde davetçi ya da imam olarak bir ön eğitim almış değiller. Dolayısıyla bütün bu eksiklikler göz önüne alındığında gayri müslim halka yönelik davet faaliyetleri her zaman çok verimli olmuyor.

Faaliyetlerin ya da programların gerçekleştirilmesinde yaşanan fon eksikliği de İslam davetinin yayılmasına yönelik çabalarda sıkıntıya yol açmıştır. Japonya ve Güney Kore'deki Müslüman azınlıklar ya da teşkilatlar, cami ve eğitim kurumları gibi çok ihtiyaç duyulan tesislerin inşası için denizaşırı Müslüman hükümetlerden, kuruluşlardan ya da Müslüman topluluklardan sık sık bağış ve katkı istemek zorunda kalıyor. Davetin yayılması açısından camiler özellikle çok büyük önem arz ediyor, çünkü bu kurumlar sadece ibadet yeri olarak vazife görmüyor, aynı zamanda İslam hakkında daha fazla bilgi almak isteyenler için de bilgi merkezi işlevi görüyor. İslam hakkındaki yazılı ve görsel materyaller camileri ziyaret edenlere ücretsiz veriliyor. Müslüman hükümetlerin ve toplulukların katkılarında rağmen toplanan fonlar yeterli ol-

muyor. Diğer potansiyel kaynaklardan yeterli para toplanana kadar cami ya da İslami okulların inşaat projeleri tehir ediliyor.

Ek olarak; yerel gelenek ve kültürle ilgili kişisel sebepler de İslam davetinin önünde engel teşkil ediyor. İslam'ı kabul etmesi beklenen kişilerde İslam'ı kabul ettikleri takdirde ailelerinden ve arkadaşlarından dışlanma ya da işyerinde ayrımcılığa maruz kalma korkusu var. Bu duygu en çok Japonlarda belirgin, çünkü Japonya'da din Japon toplumunun parçalanmasını önlemek için korunması gereken ulusal ve geleneksel kültürün bir parçasıdır. Çoğu Japon'a göre dinden çıkmak bencillik olarak görülüyor. Bu anlayışa göre din değiştirenler aile ya da toplum içindeki sorumluluklarından ziyade kişisel inançlarına öncelik tanıyor. Sonuç olarak bazı Japon mühtediler aileleri tarafından reddediliyor, arkadaşlarından dışlanıyor, çünkü din değiştirmeleri "Japonluğa aykırı" görülüyor ya da Japon kimliğini şekillendiren Japon adet ve geleneklerine ihanet olarak algılanıyor. Aile ve arkadaşlardan kaynaklı sosyal dışlanmanın yanı sıra din değiştirmek bir kişinin ekonomik güvenliğine, kamudaki ya da özel sektördeki işine de etki ediyor.²⁵ Japonlarla karşılaştırıldığında Güney Koreliler kendi kültür ve geleneklerine daha az bağlı olduğu halde (Geleneksel dinlerine, mesela Budizm'e bağlı olduğunu açıkça ikrar eden Güney Korelilerin oranı Japonlarınkine göre düşüktür) İslam'ı seçen Güney Korelilerin bir kısmı hala aileleri tarafından reddediliyor, arkadaşlarından dışlanıyor. Hem Japon hem de Güney Kore toplumuna özgü bir başka problem de yerli gelenek ve kültüre mahsus alışılmış davranışlardır. Mesela alkol almak, domuz eti yemek gibi alışkanlıklardan uzak kalmak din değiştirme ihtimali olan kişilere güç gelebiliyor. Bu sebeplerden dolayı Japonların ve Güney Korelilerin bir kısmı İslam'a

(25) Bu zorluklardan dolayı bazı Japon Müslümanlar İslam'ı açıkça ikrar etme ve yaşama konusunda tereddüt ediyor. Diğer Japonlar gibi davranıyorlar ve inançlarını kendilerine ve ailelerine saklıyorlar. Penn (2008), "Public Faces and Private Spaces: Islam in the Japanese Context (Kamusal ve Özel Alanlar: Japonya'da İslam)", *Asia Policy*, No. 5 <http://asiapolicy.nbr.org>, s. 99, 10 Mart 2011.

ilgi duydukları halde bu dine geçmeyi tercih etmiyor.

Bununla birlikte Japonya'da davet faaliyetlerine özgü senkretizm denen bir mesele daha var. Japon dini inançları genel olarak senkretizmle ilişkili olup Şintoizm, Budizm ve bazı durumlarda Hıristiyanlık gibi farklı dinlerin çeşitli unsurlarını birleştiren bir anlayışa sahiptir. İslam'ın tek bir tanrıya inanmayı gerektiren "tevhid" anlayışı ile karmaşık dini emir ve prensipleri birbiriyle bağdaştırmak mümkün değil. Bu yüzden Japonya'da Budizm ve Şintoizm'e bağlı olan insanların sayısı çok fazla iken Güney Kore'de Budistler nüfusun yaklaşık yüzde 20'sini oluşturuyor. Şu noktayı da ifade etmek gerekir ki hem Japonlar hem de Güney Koreliler hayatın içinde çoğunlukla daha materyalist bir eğilim içindeler ve bu eğilime uygun olarak dine karşı gevşek ve tasasız bir tutum sergiliyorlar. Müslümanlardan farklı olarak Japonların ve Güney Korelilerin çoğu her gün ibadet etmiyor, hayatın anlamı ve amacı, varlığın yapısı hakkındaki felsefi sorularla ilgilenmiyor. Bunun yerine gelişigüzel ibadet ediyor. Bu durum dini faaliyetlerinin bir kısmında açıkça görülüyor. Dini meseleler ve inançlar hakkında konuşmadıkları gibi inançlarını da açıkça ifade etmeyi gerekli buluyorlar.

Japonya ve Güney Kore'de İslam'ın Geleceği

Japonya ve Güney Kore'de İslam'ın geleceği bir bütün olarak umut vaat ediyor. Yeni Müslüman olanların yaşadığı tecrit edilme korkusu ve Japon inanç sistemindeki senkretizm gibi, davet faaliyetlerinde karşılaşılan bazı problemlere rağmen Müslüman nüfus yavaş yavaş arttıkça baskılayıcı başka bazı problemler azalacak ve işler zamanla iyiye gidecektir. Bugün Japonya ve Güney Kore'de Müslüman azınlığın oranı düşük olmasına rağmen İslam'ın durmadan kuvvetlendiğini ve mühtedilerin çoğunun genç insanlar olduğunu görmek ümit vericidir. Mesela Güney

Kore'de toplam yerli Müslüman nüfusun en az yüzde 65'i 20-30 ve 30-40 yaş grubuna aittir ve bunlar en çok öğrenci ve işçilerden oluşmaktadır.²⁶ Japonya ve Güney Kore'de Müslümanların sayısının istikrarlı bir şekilde artması ve gitgide daha fazla genç insanın İslam'ı seçmesiyle hem işyerinde hem de diğer alanlarda Müslümanlar ile gayri müslimler arasındaki temaslar önemli ölçüde artacak ve bu sayede yerli gayri müslim nüfus İslam'ı daha iyi kavrayacaktır.

Artan Müslüman nüfusla aynı doğrultuda, davet faaliyetlerine daha da güç katacak olan camilerin, İslami okulların ve Müslüman teşkilatların sayısının da artması bekleniyor. Japonya ve Güney Kore'nin hemen bütün büyük şehirlerinde şu anda camilere rastlanabiliyor. Bu ülkelerin farklı bölgelerindeki Müslüman azınlıkların çoğu yakın gelecekte camiler yaptırmayı planlıyor. Bu amaç doğrultusunda fon ve bağış temin etmek için yerli ve uluslararası Müslüman yönetimlerle ve topluluklarla birçok görüşme yapıldı. Şu anda Japonya'da iyi yapılanmış on iki cami, otuz ila kırk adet tek katlı cami ve yüz kadar mescit bulunuyor.²⁷ Japonya'da cami yapılması ve açılması konusunda en etkin grubun Pakistanlı Müslümanlar olması dikkat çekiyor. Japon kadınlarla evlenip oturma hakkı kazanan bazı Pakistanlılar kendi işyerlerini kuruyorlar ve işlerinden elde ettikleri kazançları cami yapımına aktarıyorlar. Pakistanlılar ayrıca cami yaptırmak için *Islamic Circle of Japan* (Japonya İslam Camiası) ve *Japan Islamic Trust* (Japonya İslam Vakfı) gibi teşkilatlar da kurmuşlardır.²⁸ Güney Kore'de ise Gwangju, Busan, Anyang, Jeonju dan Daegu gibi büyük kentlerde şu anda on cami bulunuyor. En büyük cami ise Seul'un Itaewon bölgesinde yer alıyor. Güney Kore'de 1970'lerin ortalarına

(26) Byong-in Suh (1982), Economic Status of Muslims in Korea: A Preliminary Report (Kore'de Müslümanların Ekonomik Statüsü: Ön Rapor), Journal of Muslim Minority Affairs (Müslüman Azınlık İşleri Dergisi), Institute of Muslim Minority Affairs (Müslüman Azınlık İşleri Enstitüsü), Cilt 4, Sayı 1-2.

(27) *The Asia Shimbun*, 4 Mayıs 2007, <http://japanfocus.org>, 30 Mayıs 2007, 10 Mart 2011.

(28) Sakurai, Keiko (2008), "Muslims in Contemporary Japan (Modern Japonya'da Müslümanlar)", *Asia Policy*, No. 5, s. 81 <http://asiapolicy.nbr.org>, 8 Mart 2011.

kadar hakiki anlamda bir cami olmadığı için bu sayı tabii ki tatmin edici. Güney Kore’de camilerin yanı sıra takriben beş İslam merkezi ve kırk ila altmış mescit bulunuyor.²⁹

Aynı şekilde, Japonya ve Güney Kore’de Müslümanlar tam zamanlı düzenli İslami okullar kurmak için yoğun gayret sarf ediyor. Mesela Japonya’da *Japan Islamic Trust (Japon İslam Vakfı)* 2004’te Tokyo’daki Otsuka Camii’ne bitişik bir uluslararası İslam okulu inşa etti. Bu okul Japon hükümetinden resmi eğitim kurumu statüsü almamasına rağmen Müslüman çocuklara okul öncesi eğitim veriyor. En önemli Müslüman teşkilatlardan *Islamic Center Japan (Japonya İslam Merkezi)* da İslami bir okul açmak için yıllarca çabaladı. Bu fikir gerçekleşme de okulun kurulması için şu anda ciddi gayretler sarf ediliyor.³⁰ Güney Kore’de ise Müslümanların İslami eğitim konusundaki başarıları İslam’ın yayılması açısından umut vaat ediyor. Birkaç büyük şehirde İslami okullar mevcut. Müslümanların bir davet enstitüsü kurmak için hazırladıkları plan Güney Kore hükümetinden onay aldı ve hükümet ayrıca bu proje için arazi de tahsis etti.³¹ Bundan başka bir de Seul’de kurulan Kore İslam Kültür Enstitüsü (1997) var. Bu enstitünün hedeflerinden biri de ülkedeki gayri müslimlere İslam hakkında doğru bilgiler vermek.

Japonya ve Güney Kore’de Müslüman teşkilatların sayısı da artmış bulunuyor. Mesela Japonya’da şu anda takriben kırk aktif Müslüman teşkilat bulunuyor.³² Bu teşkilatların bir kısmı davet faaliyetlerine büyük bir heyecanla katılıyor. Bu da İslam’ın geleceği hakkında olumlu işaretler olduğunu gösteriyor. Aynı derecede ümit verici olan bir başka unsur da bazı Müslüman teşkilatların İslam’ı yaymada son yıllarda daha etkin bir yaklaşım tarzını benimsemiş olmalarıdır. İslam hakkında Arapça, Urduca ve yerel dilde kitaplar, dergiler ve broşürler basılıp dağıtılıyor. Meşhur Müslüman ilim adamlarının verdiği İslami konferanslar ve ayrı ayrı basılan yayınlar gibi geleneksel dava faaliyetlerinin yanı sıra söz

konusu teşkilatlar telefon ve e-posta üzerinden İslami konularda rehberlik hizmeti sunuyorlar, web siteleri üzerinden İslam hakkında bilgiler veriyorlar, *bac* eğitimi programları düzenliyorlar, Arapça ve Kur’an-ı Kerim dersleri vs. veriyorlar.³³ Mesela şu anda Japonya’da ülke çapında Arap dili ve edebiyatı dersi veren yirmiden fazla yer var. Japonya’da ayrıca kitabevlerindeki raflarda İslam hakkındaki kitapların sayısı da artıyor. Güney Kore’de ise ülke çapında küçük dernekler dahil takriben yirmi Müslüman teşkilat var. Kore’deki davet faaliyetleri genel olarak Japonya’daki faaliyetlere benzese de Kore’de Busan Üniversitesi, Myongji Üniversitesi ve Hankuk Üniversitesi’nde üniversite seviyesinde Arapça kursları veriliyor.

Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki Müslüman topluluk ya da teşkilatlar genç yerli Müslümanları İslam hakkında araştırma yapmaları için denizaşırı İslam üniversitelerine göndermek için de gayret sarf ediyorlar. Burada amaç yerli nüfusa İslam’ı kendi dillerinde öğretebilecek etkili Müslüman davetçiler yetiştirmektir. Mesela *Japan Muslim Association (Japonya Müslüman Derneği)* ve *Islamic Center Japan (Japonya İslam Merkezi)* 1960’larda ve 1970’lerde az sayıda Japon mühtediyi Arapça ve İslam bilgilerini öğrenmek üzere Mısır, Pakistan, Malezya ve Suudi Arabistan’a göndermişti. Şimdi bunların bazıları aktif davetçi oldular ve Japon üniversitelerinde, yerel şirketlerde Arapça öğretiyorlar. Güney Kore’de ise davetçi görevlendirmeye yönelik girişimler 1962’de başladı. O dönem-

(29) “İslam di Korea Bukan Perkara Asing” <http://bharian.com.my>, 16 Haziran 2011, 23 Haziran 2011.

(30) Yerli ve uluslararası Müslümanların bağışları sayesinde bu merkez, Tokyo Camii’ne komşu bir araziyi satın almayı başardı. Fakat merkez, fon sıkıntısı çektiği için inşaat hala tamamlanmış değil. Projenin tamamlanması için Müslümanlardan daha fazla bağışta bulunmaları bekleniyor.

(31) Müslümanlar ilk olarak Kore İslam Üniversitesi’ni yaptırmayı planladılar, ancak mali kısıtlamalardan dolayı daha küçük bir proje tercih etmek zorunda kaldılar.

(32) Siddiçi (2008), s. 14. Japonya çapında Müslüman teşkilatların, derneklerin ve cemiyetlerin toplam sayısı mevcut rakamlara göre doksan civarındadır.

(33) Ayrıca web siteleri üzerinden camilerin, *belal* gıda satılan dükkan ve lokantaların, *belal & haram* yiyeceklerin bulunduğu yerlerin konuları, İslami günlerin ve bayramların tarihleri, kitap ve İslami materyaller, namaz vakitleri, *keble* yönü, sünnet olunabilecek hastaneler, İslami nikah işlemleri vs. hakkında bilgiler veriliyor.

de arasında kadınların da bulunduğu on bir genç Müslüman İslam'ı öğrenmek üzere Malezya'ya gönderildi. 1977'de Muhammediyah grubunun (Endonezyalı) sponsorluğunda yetmiş genç Müslüman İslami araştırmalar hakkında bilgilerini arttırmak üzere Endonezya'ya gönderildi. Son yıllarda Ortadoğu, Güney Asya ve Güneydoğu Asya'daki Müslüman ülkelerde bulunan çeşitli yüksek öğrenim kurumlarına daha fazla Japon ve Güney Koreli gönderiliyor. Japonya ve Güney Kore'de davetçi sayısı az olmasına rağmen bunların edindikleri bilgiler sayesinde İslam'ın gayri müslimler arasında yayılmasına yönelik çalışmalar yakın gelecekte daha verimli hale gelebilir.

Kitle iletişim araçlarında İslam ve Müslümanlar hakkında oluşturulan olumsuz imajlar ve 11 Eylül'ün bıraktığı izler yavaş yavaş silinirken Japonya ve Güney Kore'de İslam'ın ve Müslümanların daha fazla kabul görmesi ümit ediliyor. Burada şunun da ifade edilmesi gerekiyor ki olumsuz algılara rağmen Japonya ve Güney Kore'de yaşayan Müslümanlar yerli halkta kendilerine yönelik neredeyse hiç düşmanca tavır görmüyorlar. Çünkü bu ülkelerde İslam'a karşı Avrupa ya da ABD kadar kötü duygular beslenmiyor. Ayrıca Japonya'da çoğu Japon, yapıları gereği başkalarının yanında duygularını dizginliyor ve fikirlerini kendilerine saklıyor. Başka bir ifadeyle Batı toplumunda Müslümanlara karşı gösterilen türden tepkilere burada rastlanmıyor. Batı medyasında terörizm İslam ve Müslümanlarla özdeşleştirildikçe Japonların İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz algıları artıyor, fakat Batı'nın Afganistan, Irak, İran ve Filistin üzerindeki saldırgan politikaları sebebiyle Japonlar İslam hakkında daha fazla bilgi almak istiyor. Mesela Japonya'da yarı resmi televizyon ve radyo kanalı NHK şu anda Japonya'da İslam ve Müslümanların faaliyetleri ya da etkinlikleri hakkında daha fazla haber yayınlıyor.³⁴ Japonlar ya da Güney Koreliler arasındaki olumsuz algıların azaltılmasında tabii ki Müslümanlara da görev düşüyor. Her

iki ülkedeki Müslümanların daha geniş gayri müslim kitlelerle etkileşimi ve teması arttırmaları ve daha da önemlisi Müslümanların doğru davranışlar sergileyerek iyi bir imaj çizmeleri gerekiyor.

Japonya ve Güney Kore gibi Müslümanların azınlık olduğu ülkelerde İslam'ın aktif tanıtılmasının tasavvuf yoluyla mümkün olduğu görüşünü öne sürenler de var. Bu görüşe göre daveti gerçekleştirmek için tasavvuf her zaman için temel bir araç olmasa da hem tasavvuf hem de Japon dini sinkretik bir yaklaşımı benimsediği için tasavvuf özellikle Japonya'da en uygun vasıta. Mesela her ikisinde de aziz kişilere büyük saygı gösteriliyor. Bu ortaklık gösteriyor ki tasavvuf formundaki İslam, Japonya'da katı Sünni doktrinlere göre daha fazla hoş görülebilir. Japonya'daki son gelişmeler de bu görüşü destekler nitelikte. Ülkede gitgide popüler olan yeni dinlerin çoğu farklı dinlerin bileşenlerinin karışımını ihtiva ediyor.³⁵ Aslında İslam'ın Japonya'daki geçmişi şunu göstermiştir ki bazı Japonlar 1956 ile 1960 arasında Japonya'ya gelen Pakistanlı Tebliğ grubunun (Mutasavvıf grup) davet faaliyetleri sonucunda İslam'ı kabul etmişti. Bu ülkelerde İslam'ın yayılmasının en iyi yolunun belki de Kuzey Afrika ya da Avrupa üzerinden gelen birtakım liberal İslam formları olduğunu da ileri sürenler var. Çünkü Japonya ve Güney Kore'de gayri müslimlerde İslam'a ve Müslümanlara karşı oluşan nahoş duyguların kaynağı Ortadoğu'dur.

Japonya ve Güney Kore'de yetkililer ve hükümet endişe duysa bile bu ülkelerin anayasasında inanç özgürlüğü tam anlamıyla var olduğu için Müslüman topluluğa karşı düşmanca bir tutum sergilemiyorlar. Japonya ve Güney Kore hükümetlerinin Müslümanlara yönelik bu tutumu kısmen Ortadoğu politikalarından kaynaklanıyor. Ortadoğu'daki zengin Müslüman ülkelerle kurulan dostane

(34) Siddiqi (2008), s. xiii.

(35) Yeni dinler arasında *Temrikyo*, *Oomoto*, *Soka Gakkai*, *Mahikari* ve *Makuya* sayılabilir. Bu dinler sadece Şintoizm ve Budizm değil, aynı zamanda Musevilik ve Hristiyanlığa dair unsurlardan da oluşuyor. Penn (2008), s. 92.

ilişkilerin sağladığı ekonomik faydaları gören hükümetler, özellikle de Güney Kore hükümeti İslam'a ve Müslüman azınlığa karşı açık görüşlü bir tutum sergilemiştir. Güney Kore hükümeti Kore Müslüman Federasyonu'nu tanımakla yetinmeyip Seul'deki Merkez Camii ve İslam Merkezi, tasarı aşamasındaki İslam üniversitesi gibi büyük projelere de arazi hibe etmişti. 11 Eylül saldırısının ardından dünya çapında İslam'a ve Müslümanlara karşı yükselen protesto sesleri yükselirken Güney Kore hükümeti ülkedeki Müslümanların da yardımıyla bir Kore-Ortadoğu Forumu düzenleyerek ülkedeki gayri müslim halka bütün Müslümanların saldırgan ya da şiddet yanlısı olmadığı mesajını iletmişti. Hükümet ayrıca Güney Kore'deki gayri müslimler ile İslam alemi arasındaki ilişkileri iyileştirmek için İslami sanat, kültür sergileri açmış, İslam hakkında film gösterimleri düzenlemiş ve yemek festivalleri yapmıştı.³⁶ Güney Kore ile kıyaslandığında Japon hükümeti ülkedeki Müslüman teşkilatları tanısa da şimdiye kadar ülkede resmi bir İslami okul kurulmasına izin vermiş değil. Hükümet cami ya da İslami okul inşaatları için arazi de hibe etmiyor. Çünkü Japon hükümetinin böyle ihtiyatlı bir politikayı tercih etmesinin sebebi, daha önce de ifade edildiği gibi kendi kültür ve geleneklerine sıkı sıkı bağlı olan gayri müslim halk arasında güçlü bir muhalefetin oluşmasının önüne geçmektir. Diğer yandan Güney Kore hükümeti Ortadoğu'daki Müslüman ülkelerle yakın ilişkileri sayesinde ekonomik fayda sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda bütün dünyadaki Müslümanların diplomatik ve siyasi desteğini de sağlamaya çalışıyor. Bu politikanın sebebi ise Kuzey ile Güney Kore arasındaki bitmez tükenmez ihtilaf.³⁷ Seul hükümeti Güney Kore'de İslam'a ve Müslümanlara karşı dostane bir tutum sergileyerek Kuzey Kore komünistleri ile ciddi bir ihtilaf yaşandığında Müslüman ülkelerin desteğini garantileyebiliyor.

Sonuç

Japonya ya da Güney Kore'de Müslümanlar hakkında ne doğru bir istatistik mevcut ne de bu ülkelere İslam'ın gelişine dair tarihi bir netlik söz konusu. Her iki ülkeye İslam'ın gelişi ve buralardaki Müslümanların sayısına dair çeşitli görüşler ortaya atılıyor. Kısacası İslam'ın bu ülkeler üzerindeki gerçek etkisi Japonya'da son yıllara kadar, yani en az yüz yıldır, Güney Kore'de ise en az elli yıldır bilinmiyordu. Her iki ülkede Müslüman sayısının düşük olduğu kesin olarak biliniyor. Bu gerçeklere rağmen hem Japonya'da hem Güney Kore'de İslam'ın ilerlemesi yavaş bir seyir izliyor. İslam'ın yayılışının önündeki bazı güçlükler ve problemlere rağmen İslam yakın gelecekte inşallah daha iyi bir yere gelecek. Japonya ve Güney Kore'deki son olumlu gelişmeler, başta gençler olmak üzere Müslümanlığa geçenlerin sayısının artması ve Müslüman teşkilatların, cami ve okul gibi İslami kurumların sayısının fazlaşması vs. Japonya ve Güney Kore'de İslam'ın geleceğinin kesinlikle parlak olacağını gösteriyor.

Kaynakça

Abd Halim Ramli (2002), "Konsep Dakwah" Mohd Nor Mamat, (ed.), vs., *Insan dan Manhaj Ketuhanan 1*, Selangor: Pusat Pendidikan Islam UiTM.

Byong-in Suh (1982), Economic Status of Muslims in Korea: A Preliminary Report (Kore'de Müslümanların Ekonomik Statüsü: Ön Rapor), Journal of Muslim Minority Affairs (Müslüman Azınlık İşleri Dergisi), Institute of Muslim Minority Affairs (Müslüman Azınlık İşleri Enstitüsü), Cilt 4, Sayı 1-2.

Hee-Soo Lee (1997), *The Advent of Islam in Korea: A Historical Account (Kore'ye İslam'ın Gelişi: Tarihi Bir Rapor)*, İstanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture (İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi).

Je Dae Sik (1985), *Gerakan Islam di Korea dan Indonesia pada Awal Abad ke Dua Puluh: Suatu Studi Historis*, Yogyakarta: Dua Dimensi.

(36) Mozammel Haque, "Islam and Muslims in Korea (Kore'de İslam ve Müslümanlar)", Mart 2011 baskısı, <http://motamaralalamalislami.org>, 24 Haziran 2011.

(37) Je Dae Sik (1985), s. 121.

Morimoto, Abu Bakr (1980). *Islam in Japan: Past, Present and Future (Japonya'da İslam: Geçmiş, Bugün ve Gelecek)*. Tokyo: Islamic Center Japan (Japonya İslam Merkezi).

Mozammel Haque, "Islam and Muslims in Korea (Kore'de İslam ve Müslümanlar)", Mart 2011 baskısı, <http://motamaralalamalislami.org>. 24 Haziran 2011.

Penn, Michael (2008), "Public Faces and Private Spaces: Islam in the Japanese Context (Kamusal ve Özel Alanlar: Japonya'da İslam)", *Asia Policy*, No. 5 <http://asiapolicy.nbr.org>. 10 Mart 2011.

Sakurai, Keiko (2008), "Muslims in Contemporary Japan (Modern Japonya'da Müslümanlar)", *Asia Policy*, No. 5 <http://asiapolicy.nbr.org>. 8 Mart 2011.

Samarrai, Salih Mahdi (2009), *Islam in Japan: History, Spread and Institutions in the Country (Japonya'da İslam: Tarihi, Yayılışı ve Ülkedeki Kurumlar)*. Tokyo: Islamic Center Japan (Japonya İslam Merkezi) <http://islamcenter.or.jp>. 20 Mart 2011.

Selçuk Esenbel, (2004), "Japan's Global Claim to Asia and the World of Islam: Transnational Nationalism and World Power, 1900–1945 (Japonya'nın Asya

ve İslam Dünyasına Yönelik Küresel İddiası: Uluslararası Milliyetçilik ve Dünya Gücü)", *The American Historical Review*, Cilt 109, No. 4.

Siddiqi, Muhammad Abdur Rahman (2008), *Islam Shines in Japan: Perspectives and Prospects (İslam Japonya'da Işık Saçıyor: Perspektifler ve Beklentiler)*. Kuala Lumpur: A.S.Nordeen.

Yoon Kyung Sun (1972), *Islam in Korea (Kore'de İslam)*, Michigan: University Microfilms International (Microfilms Uluslararası Üniversitesi). Islam Center Japan (Japonya İslam Merkezi) web sitesi <http://islamcenter.or.jp>. 1 Nisan 2011.

Mutamar al-Alam al-Islami (World Muslim Congress) (Dünya Müslüman Kongresi) web sitesi <http://motamaralalamalislami.org>. 1 Haziran 2011.

"İslam di Korea Bukan Perkara Asing" <http://bharian.com.my>, 16 Haziran 2011. 23 Haziran 2011.

<http://www.religionfacts.com/japan>. 1 Ağustos 2017.

<http://www.worldometers.info/world-population/japan-population/>. 1 Ağustos 2017.

<http://www.worldometers.info/world-population/south-korea-population/>. 1 Ağustos 2017.